

บทที่ 3

การเปลี่ยนแปลงปลายและหลังสมัยกลางของยุโรป

1. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในยุโรป

สังคมวิทยาการเมืองถือกำเนิดขึ้นมาหลังการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ทางเศรษฐกิจ การเมืองและการศาสนาของสังคมยุโรปยุคที่จักรวรรดิโรมันที่เคยมีอำนาจครอบคลุมอย่างไพศาลได้แตกสลายลง

2. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

ในทางเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีผลสำคัญทางสังคมคือ ได้เกิดอาชีพพ่อค้าขึ้นในสมัยโบราณจบจนถึงสมัยกลางยุโรปนั้น คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การมีอาชีพเป็นพ่อค้าคือ มีการเคลื่อนไหวนำสินค้าจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่ง เพื่อให้เกิดการหมุนเวียน และมีผลกำไร ขณะนั้นพ่อค้ามีจำนวนน้อยมาก ในสมัยกลางของยุโรป คนส่วนใหญ่มักอยู่กับที่ คือมีอาชีพกสิกรรมเป็นหลัก

ในมัธยมสมัยของยุโรป เศรษฐกิจเป็นรูปแบบเกษตรกรรม คือ มีปัจจัย 4 ได้มาจากพื้นดิน (รวมทั้งการล่าสัตว์, การประมงเล็ก ๆ น้อย ๆ) คนส่วนใหญ่ไม่ได้เดินทางไปไกล ระยะนั้นเป็นช่วงที่มีความเชื่อว่า “โลกแบน” อยู่มาก ดังนั้นยังมีความกลัวว่าหากเดินทางไปไกลหลงทางอาจจะตกจากพื้นโลกได้

เมื่อผ่านพันยุคกลาง ของยุโรปแล้ว (ประมาณศตวรรษที่ 16) ได้มีความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์มากขึ้น มีคนกล้าเดินทางไกล ๆ โดยเฉพาะไปทางเรือ (“ยุคแห่งการสำรวจ” ที่ต่อมามีผลทำให้มีการค้นพบ “โลกใหม่” หรือทวีปอเมริกา) การเดินทางไปไกล ๆ ภายในบริเวณยุโรปเอง และออกนอกทวีปยุโรปสมัยนั้นไม่ต้องอยู่กับที่ การไม่อยู่กับที่หมายความว่า ได้ไปเห็นวัฒนธรรมหรือความเป็นอยู่และแนวคิดที่แปลกไปจากเดิม ผู้ที่ค้าขายกลายเป็นผู้ที่มีเสรีภาพ ทั้งจากการที่ไม่ต้องอยู่ในวงกรอบของประเพณีอย่างเคร่งครัดนัก และเป็นผู้

ที่ไม่ต้องอาศัยที่ดินทำกิน ผู้มีอาชีพค้าขายจึงมี “วิถีแห่งการครองชีวิต” (“life styles”) ซึ่งหมายถึงความเป็นอยู่ ธรรมเนียม แนวปฏิบัติ ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ที่แตกต่างไปจากคนในสังคมเดิม

3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สมัยกลางของยุโรปมีการแบ่งบุคคลออกเป็น 2 ช่วงชั้น (strata) แต่เรียกว่าเป็น “ฐานันดร” ได้แก่

3.1 ฐานันดรนักบวช (clergy) ซึ่งผู้ที่บวชในศาสนาคริสต์ เรียกว่า แบบโรมันคาทอลิก มีอิทธิพลสูง

3.2 ฐานันดรขุนนาง (nobles)

ต่อมาหลังการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปลายสมัยกลางของยุโรป พ่อค้าได้กลายเป็นบุคคลที่มีฐานะ หรือมีบทบาทในสังคมจนได้รับการยอมรับว่าเป็น **ฐานันดรที่สาม (third estate)**

ศัพท์เกี่ยวกับฐานันดรที่ 3 นี้ บางครั้งใช้ว่า **กรรมพี** หมายถึงผู้มีเงินซึ่งไม่ตรงทีเดียวนักเพราะผู้มีเงินไม่จำเป็นต้องเป็นพ่อค้าเสมอไป ศัพท์ที่อาจใช้แทนคือ ฐานันดร **วานิช** หรือ ฐานันดร **พ่อค้า**

การอุบัติขึ้นของฐานันดรที่ 3 ย่อมหมายความว่ามียุคบุคคลที่จะมีบทบาทในเรื่องการเมืองและสังคม (สมัยกลางของยุโรป ถือว่าการเมืองและสังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีนักบวชศาสนาคริสต์เป็นผู้มีอำนาจที่ควบคุมความเป็นไปทั้งในเรื่องการปกครอง และการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม) เพิ่มขึ้นจาก 2 กลุ่มเป็น 3 กลุ่ม

4. ผลจากการมีฐานันดรที่ 3

การมีฐานันดรที่สามเกิดขึ้นมาย่อมหมายความว่า อิทธิพลของกลุ่ม 1 และกลุ่ม 2 ย่อมเปลี่ยนแปลงไป

4.1 กลุ่มที่ 1 คือ **ฐานันดรนักบวชเริ่มมีอิทธิพลน้อยลง** ด้วยสาเหตุหลายประการ รวมทั้งการที่คนให้ความสนใจกับเรื่องศาสนาน้อยลง

คนยุโรปในยุคหลังศตวรรษที่ 16 ได้คลายความเป็นห่วงเรื่องการมุ่งไปสวรรค์หลังจากสิ้นชีวิตแล้ว มีการหันมาสนใจกับความเป็นไปในโลกนี้เพื่อได้ปัจจัย 4 ที่ดีในปัจจุบัน

ศรัทธาหรือความเคร่งต่อคำสอนศาสนาน้อยลงไป อิทธิพลของนักบวชในศาสนาคริสต์ย่น้อยลงไป ประมุขของนักบวชและคริสต์ศาสนิกชนสมัยนั้น คือสันตะปาปา (pope) ซึ่งเคยมีอิทธิพลเหนือพระราชหรือจักรพรรดิก็กได้ลดความสำคัญลงมา

4.2 สำหรับกลุ่มที่ 2 คือ **ฐานันดรขุนนาง** นั้น ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงตอนปลายสมัยกลาง และจากการกำเนิดของฐานันดรที่ 3 เช่นกัน

ผลกระทบประการแรก คือ เมื่ออำนาจนักบวชน้อยลง ฐานันดรขุนนางย่อมมีภาษีขึ้น ฐานันดรขุนนางเริ่มมีอิทธิพลทางการเมืองสูงขึ้น ขุนนางเป็นผู้ออกกฎหมายออกกระเบียบและบังคับบัญชาได้มากในอาณาบริเวณที่ดินที่เกี่ยวข้องโดยตรงซึ่งเป็นเรื่องการเกษตรกรรมส่วนใหญ่ แต่เมื่อมีการเดินเรือมีการค้าขายและอิทธิพลในด้านการเงินของฐานันดรพ่อค้ามีมากขึ้น บทบาททางการเมืองของฐานันดรขุนนางย่อมได้รับผลกระทบ

เหตุการณ์รุนแรงที่ทำให้ทั้งฐานันดรขุนนางและระบบฐานันดรสิ้นสุดลง ได้แก่ **การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส** ในปี ค.ศ. 1789 การปฏิวัตินี้ดังกล่าวก่อให้เกิดระบบกษัตริย์และระบบขุนนางของฝรั่งเศสสิ้นสุดลง ผลกระทบแห่งการปฏิวัติใหญ่นี้มีมากทั่วไป แม้ขุนนางจะยังมีอยู่บ้างแต่ความสำคัญได้ลดน้อยลงจนไม่อาจเรียกได้ว่ามีฐานันดรขุนนางอีกต่อไป

เมื่อสิ้นสุดระบบฐานันดรในฐานะเป็นการจัดลำดับช่วงชั้นหรือลำดับชั้นของบุคคล ได้มีการจัดจำพวกหรือแบ่งกลุ่มที่มีผลต่อการจัดลำดับช่วงชั้น นั่นคือ ได้กลายมาเป็นแบ่งกลุ่มที่เรียกว่า **social class**¹ หรือชนชั้น การจัดกลุ่มเป็นชนชั้นนี้ ถือมาตรฐานจากสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก การจำแนกเป็นชนชั้น เริ่มใช้กันในยุคที่สังคมเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม

สังคมยุโรปที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างผิดจากยุคกลาง ถือว่าเป็นสถานการณ์อย่างหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดสังคมวิทยาการเมืองได้ สถานการณ์อื่น ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

5. การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายหลังยุคกลางของยุโรป

5.1 สภาวะเดิม

เมื่อศูนย์กลางแห่งอำนาจที่กรุงโรม แห่งมหาอาณาจักรโรมันได้เสื่อมความสำคัญลง ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้เกิดขึ้น กล่าวคือ รูปแบบการจัดองค์การทางการเมือง

¹Bernard Barber and Elinor Barber. *European Social Class : Stability and Change*. Greenwood, 1977.

สมัยกลางของยุโรปนั้น แตกต่างจากที่เรารู้จักกันในปัจจุบัน ในสมัยนั้น มีฝรั่งหลายชาติ เช่น อังกฤษ เยอรมัน สลัฟ ก็จริงอยู่ แต่ชนเหล่านั้นหาไม่ประเทศชาติหรือรัฐที่เป็นชาติ (รัฐประชาชาติ) ของตนเองอย่างที่เราไม่ประเทศอังกฤษ สหพันธรัฐเยอรมนี หรือประเทศยูโกสลาเวียอย่างทุกวันนี้ไม่

ในสมัยโรมันมีการจัดองค์การทางการเมืองในรูปของ “จักรวรรดิ” คือ มีอาณาบริเวณที่กว้างใหญ่ไพศาล ครอบคลุมเนื้อที่มาก การปกครองมีจักรพรรดิที่กรุงโรม จักรพรรดิที่กรุงโรมยุคสมัยกลางของยุโรปภายใต้อิทธิพลของสันตะปาปา

โดยที่เนื้อที่ของจักรวรรดิกว้างไพศาล อำนาจของจักรพรรดิจากศูนย์กลางจึงย่อมไม่อาจแผ่ลงไปถึงทั่วทุกบริเวณอย่างแท้จริง ราชอาณาจักรของแคว้นทั้งหลายย่อมมีบทบาทในการปกครอง แต่การปกครองนี้มิได้มีหน่วยแบบที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

5.2 สภาพที่เปลี่ยนแปลง

หลังจากอำนาจศูนย์กลางของจักรวรรดิโรมันได้หมดสิ้นไปแล้ว ท้องถิ่นต่าง ๆ มีความเป็นอิสระของตนเอง จวบจนมีผู้นำซึ่งสามารถรวมหน่วยต่าง ๆ เข้าด้วยกันให้เป็นองค์การทางการเมืองที่ใหญ่กว่าเดิมได้

ตัวอย่างแรก ได้แก่ กรณีที่ อ็อตโต ฟอน บิสมาร์ก ต้องใช้เวลานานกว่าจะรวมแคว้นที่มีคนเชื้อชาติเยอรมันต่าง ๆ เข้าเป็นประเทศเยอรมนีขึ้นได้

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ กรณีอิตาลีซึ่งคาวัลร์เป็นรัฐบุรุษที่ยุบรวมแคว้นหรือนครรัฐต่าง ๆ (เช่น มิลาน, เวนิส, ฟลอเรนซ์) ซึ่งเคยอยู่ภายใต้จักรวรรดิโรมัน ประเทศอิตาลีหรือชาติรัฐอิตาลี

5.3 การแยกกันอย่างชัดเจนขึ้นระหว่างรัฐกับสังคม

การจัดองค์การในรูปของการเป็น ชาติ-รัฐหรือรัฐประชาชาตินั้น เริ่มปรากฏในยุโรป และแพร่หลายไปตามที่ต่าง ๆ จวบจนทุกวันนี้ การจัดองค์การทางการเมืองคือ รูปรัฐประชาชาติดังที่เราเรียกหน่วยต่าง ๆ ในองค์การสหประชาชาติว่ามีสมาชิกประมาณ 160 ประเทศ คำว่าประเทศ ณ ที่นี้ หมายถึง **รัฐประชาชาติ** ซึ่งประชากรและเนื้อที่อาจแตกต่างกันมาก เช่น บรูไน มีพลเมืองเพียง 300,000 คน สิงคโปร์มีพลเมือง 2.5 ล้านคน ญี่ปุ่นมีพลเมืองประมาณ 120 ล้านคน สหรัฐอเมริกามีพลเมือง 237 ล้านคน และจีนมีพลเมืองถึง 1,100 ล้านคน แต่สมาชิกของสหประชาชาติล้วนแต่เป็นรัฐ หรือรัฐประชาชาติ

ในยุคจักรวรรดิ อำนาจของจักรพรรดิแม้ว่าจะมีมากแต่กระจายไปตามที่ต่าง ๆ ซึ่งห่างไกล ในกรณีของรัฐ-ชาติ หรือรัฐประชาชาติมีอาณาบริเวณเล็กกว่าจักรวรรดิ อำนาจสามารถแสดงออกให้ปรากฏได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และต่อมาได้มีนักวิชาการที่เขียนเกี่ยวกับอำนาจของรัฐและได้เกิดทฤษฎี “อริปไตย” ขึ้นมา คือกล่าวว่ารรัฐย่อมมีอำนาจสูงสุดในอาณาบริเวณ ทฤษฎีเกี่ยวกับอำนาจอริปไตยมีต่าง ๆ กัน ดังเช่นในข้อเขียนของ ฌ็อง โบแด็ง (Jean Bodin) ชาวฝรั่งเศส และของ ฟรีดริค เฮเกิล (F. Hegel) ชาวเยอรมัน

การที่รัฐได้รับการตั้งชื่อสมมติฐานว่ามีอำนาจอริปไตย ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจทางการเมือง จึงได้มีให้เด่นชัดขึ้นว่าชีวิตทางการเมืองกับสังคมแยกออกจากกันได้ ซึ่งแตกต่างจากยุคกลางของยุโรปและเป็นชนวนให้เกิดการขัดแย้งว่าอะไรควรมีอิทธิพลเหนือกว่ากัน คือ “รัฐ” หรือ “สังคม” อย่างไหนควรจะมีความสำคัญกว่ากัน การขัดแย้งไม่เป็นที่ยุติ การขัดแย้งนี้นำไปสู่การกำเนิดของ “สังคมวิทยาการเมือง”

6. การเปลี่ยนแปลงทางศาสนาหลังสมัยกลางของยุโรป

ศาสนาคริสต์ได้ครองศรัทธาของคนยุโรปมาเป็นเวลาช้านาน ต่อมาความเชื่อของบุคคลเปลี่ยนไป และศาสนาคริสต์ได้แตกนิกายออกอย่างเห็นได้ชัดหลังจากการคัดค้านหลักศาสนาคาทอลิกโดย มาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther, 1483-1546) การเกิดนิกายโปรเตสแตนต์ (แปลตามตัวว่าฝ่ายคัดค้าน) ขึ้น อิทธิพลของคาทอลิกในฐานะเป็นศาสนาสากลของยุโรปเสื่อมลง ดังจะเห็นได้จากพระคัมภีร์ไบเบิล ได้รับการตีความหมายที่ผิดแปลกไปจากเดิม ซึ่งแต่ก่อนนั้นอำนาจตีความอยู่ที่กรุงโรมโดยสันตะปาปา

ศาสนาคริสต์ซึ่งเดิมเน้นเอกภาพ คือความเหมือนกันทั่วไปหมดหรือความเป็นสากล (ดังรากศัพท์ของคำว่า catholic) ได้เปลี่ยนสภาพเรื่อย ๆ มาหลังสมัยกลางของยุโรปจนกลายเป็นศาสนา ที่มีลักษณะหรือการตีความอยู่ในชาติหนึ่ง ๆ มากขึ้น ตัวอย่างได้แก่ การมี “ศาสนาคริสต์ของประเทศอังกฤษ” (Church of England) ซึ่งเน้นว่าเป็นศาสนาเฉพาะประเทศหรือคนในประเทศหนึ่ง ๆ มากขึ้น นอกจากนี้นิกายโปรเตสแตนต์ ของศาสนาคริสต์ ก็มีการแตกแขนงออกไปตามชาติหรือตามประเทศ

อนึ่ง หลังสมัยกลางศาสนามีความสำคัญน้อยลง ศาสนากลายสภาพมาเป็นเพียงองค์ประกอบหรือตัวแปรตัวหนึ่งในหลาย ๆ ตัวที่มีบทบาทในทางสังคมและการเมือง

7. สรุปลักษณะสมัยกลางของยุโรป

อาจกล่าวเกี่ยวกับลักษณะของสมัยกลางของยุโรปได้ดังนี้

7.1 “ชาติ-รัฐ” หรือ “รัฐประชาชาติ” ยังไม่อุบัติในฐานะเป็นองค์การทางการเมือง โครงสร้างสังคมตะวันตกในสมัยกลางอยู่ในระบบสังคมฟิวดัล (feudal) บางท่านแปลว่าเป็นแบบศักดินาและในญี่ปุ่นกล่าวกันว่าเป็นยุคโชกุน (shogun)

การจัดระเบียบสังคมแบบฟิวดัลแพร่หลายอยู่ในยุโรปตะวันตกเป็นเวลาหลายร้อยปี จวบจนกระทั่งประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 16

ในยุคนั้นรูปแบบขององค์การทางการเมืองยึดแบบมหาอาณาจักรหรือจักรวรรดิในมัธยมสมัย ชาติ-รัฐ หรือ รัฐประชาชาติ แบบปัจจุบันยังไม่เกิดขึ้นเป็นรูปร่างจริงจัง

7.2 ระบบสังคมฟิวดัล มีโครงสร้างสังคม ซึ่งประกอบด้วยคนฐานันดร เจ้าขุนมูลนาย หรือขุนนาง (feudal lords) ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในชนบท ชนชั้นเจ้าขุนมูลนายแต่ละคนมีอำนาจเหนือพื้นที่อันหนึ่งและได้สร้างปราสาท ซึ่งเป็นป้อมปราการสำหรับเป็นศูนย์กลางในการป้องกันศัตรูภายนอกและปกครองราษฎรในพื้นที่นั้น เจ้าขุนมูลนายได้รับการสนับสนุนปกป้องจากผู้ได้รับการคัดเลือกกว่าเป็นอัศวิน (knights) ในทางทฤษฎี เจ้าขุนมูลนายอาจมีความผูกพันกับราชาหรือเจ้าขุนมูลนายที่มีเกียรติและอำนาจมากตระกูลหนึ่ง แต่ในทางทฤษฎีอำนาจของราชาถูกจำกัดด้วยประการต่าง ๆ โดยเฉพาะถูกแทรกแซงโดยศาสนา ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงโรม

7.3 ในระบบฟิวดัลในสมัยกลางของยุโรป นักบวชในคริสต์ศาสนามีอำนาจมากที่สุด นักบวชมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ สันตะปาปา ซึ่งประทับอยู่ในกรุงโรมและมีตัวแทนของสันตะปาปาที่กระจายอยู่ทั่วไป

อำนาจของกษัตริย์และเจ้าขุนมูลนายในการปกครองต้องได้รับรองจากศาสนา ระเบียบกฎหมายข้อห้ามต่าง ๆ ที่กำหนดโดยองค์การของศาสนา มีบทบาทสำคัญในการจัดระเบียบสังคมและการเมือง ศาสนาเข้าควบคุมและมีอิทธิพลอย่างใกล้ชิดเหนือการดำเนินชีวิตของทั้งผู้ปกครองและพลเมืองโดยทั่วไป

7.4 พ่อค้าในสมัยกลางมีน้อย

นอกจากพระและเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งมีอำนาจในสังคมแล้ว ยังมีเสรีชนเรียกว่า (free man) หมายถึงพ่อค้าและช่างฝีมือซึ่งอาศัยอยู่ในเมือง

เสรีชนในระดับฟิวด์ปกครองตนเองและไม่ได้ขึ้นต่อกษัตริย์หรือเจ้าขุนมูลนายโดยตรง
เสรีชนมีสิทธิที่จะอพยพเปลี่ยนที่อยู่หรืออาชีพซึ่งตรงข้ามกับชาวนาติดที่ดินหรือข้า
(serf) ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของพลเมือง ต่อมาหลังสมัยกลางของยุโรป พ่อค้าได้ขยายจำนวนขึ้น
มากกว่าเดิม

7.5 ชาวนาติดที่ดินและเจ้าขุนมูลนายมีหน้าที่กำหนดไว้โดยเฉพาะ

ชาวนาติดที่ดินจะอพยพเคลื่อนย้ายเปลี่ยนอาชีพหรือเลื่อนฐานะตนเองไม่ได้ ชาวนา
ติดที่ดินถูกกำหนดหน้าที่ให้เป็นผู้ผลิตในทางเกษตรกรรม

สำหรับเจ้าขุนมูลนายก็มีภาระผูกพัน (obligation) ที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่สำคัญคือ
การรักษาความสงบเรียบร้อย และความยุติธรรมในเขตพื้นที่ของตนและจะต้องเคารพสิทธิ
ต่างๆ ของชาวนา เช่น สิทธิที่จะทำกินในที่ดิน สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือเมื่อประสบ
ความยากจนและไร้ที่พึ่ง

7.6 ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่มีอยู่อย่างชัดเจน

ในสังคมฟิวด์ทุกคนรู้สิทธิและหน้าที่ของตนอย่างชัดเจน การดิ้นรน เพื่อเลื่อน
ฐานะหรือแข่งขันกันมีน้อยมาก ฐานะนادرเป็นเรื่องที่กำหนดเกือบจะตายตัว หรือมีลักษณะ
แบบติดตัว (ascriptive) สำหรับการเคลื่อนย้ายฐานะนادرจากต่ำไปสูง หรือสูงมาต่ำ (social
mobility) ซึ่งอาจแปลว่าการจรรยาภาพทางสังคม แทบจะไม่มีเลย

7.7 เน้นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ

ในสังคมฟิวด์ ความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ที่เป็นญาติกันมีความสำคัญ
มาก บุคคลในยุคนี้มีความรู้สึกมั่นคงในชีวิต เพราะสิทธิหน้าที่ของตนถูกกำหนดไว้อย่างแน่
นอนและได้รับการยอมรับจากสังคมชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะสมาชิกมี
ความรู้สึกผูกพันกันและช่วยเหลือกัน

7.8 บรรยากาศทางปัญญา

ความเจริญและความคิดก้าวหน้าในเรื่องใหม่ ๆ มีเกิดขึ้นน้อยมากในยุคนี้ ทั้งนี้เพราะ
สาเหตุหลายประการ รวมทั้งความพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ และอิทธิพลของศาสนา

8. การเปลี่ยนแปลงในสังคมยุโรปหลังสมัยกลาง

สังคมยุโรปได้เปลี่ยนแปลงมากภายหลังมัธยมสมัย ดังพอจะสรุปได้ดังนี้

8.1 ทางเศรษฐกิจ

การค้าและการหัตถกรรมได้เริ่มมีมากยิ่งขึ้น

8.2 ทางสังคม

คนเริ่มสัญจรไปมานอกอาณาบริเวณหมู่บ้าน หรือถิ่นเดิมมากยิ่งขึ้น การติดต่อหรือ การเห็นสภาพแปลก ๆ ใหม่ ๆ ทำให้มีโลกทัศน์ที่กว้างขวางกว่าเดิม

8.3 ทางศาสนา

อิทธิพลของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงโรมได้เสื่อมลง ต่อมาเกิดการแยกเป็นนิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งมีคำสอนที่แตกต่างไปจากนิกายเดิม

8.4 ทางบรรยากาศทางปัญญา

บทบาทของนักบวชคริสต์ในเรื่องทางบ้านเมืองลดน้อยลง ศรัทธาต่อคำสอนโดยไม่ พิจารณาหรือคำนึงถึงเหตุผลลดน้อยลง

แนวใหม่คือ การตั้งข้อสงสัยในเรื่องความถูกต้อง และการตัดสินใจอะไรถูกอะไรผิด มักไม่ยึดมาตรฐานจากคำสอนศาสนาเหมือนเดิม มีการใช้หลักเหตุผลมากยิ่งขึ้น

8.5 ทางการเมือง

ในยุคกลางกษัตริย์มีอำนาจน้อย อำนาจกระจายอยู่กับเจ้าขุนมูลนาย ต่อมาเมื่อมีความ เป็นชาติ-รัฐเกิดขึ้นมาก กษัตริย์ได้มีอำนาจเพิ่มขึ้น คืออำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น

9. การเผชิญกับความแตกต่าง

9.1 ในช่วงศตวรรษที่ 17 มีการขัดแย้งระหว่างฝ่ายที่นิยมสมบูรณาญาสิทธิราชย์กับ ฝ่ายที่พ่อค้าที่เริ่มขยายตัวมากขึ้น การค้าขายเป็นกิจกรรมที่อิสระได้ ดังนั้น จึงเกิดการพิจารณา เรื่องข้อแตกต่างระหว่างการเป็น **มนุษย์ (man)** กับการเป็น **ราษฎร (หรือพลเมือง)** ซึ่งการ เป็นมนุษย์ หมายถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม แต่การเป็นพลเมืองเป็นสมาชิกของสังคม การเมืองหรือรัฐ

9.2 การมองเห็นความแตกต่างระหว่างการเป็นมนุษย์กับการเป็นพลเมือง และระหว่าง สังคมกับรัฐเป็นผลจากการแตกสลายของสังคมสมัยกลางของยุโรป ซึ่งไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง ชีวิตในครอบครัว ฯลฯ ล้วนแต่อยู่ภายใต้วงครอบแห่งสังคม และสังคมยุคนั้นก็ คือ สังคมภายใต้การบงการของคริสตจักร

9.3 เมื่อมีการตระหนักว่าสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยข้อแตกต่างระหว่างการ เป็นสังคมกับการเป็นรัฐประจักษ์ขึ้นก็มีการสนองตอบจากบรรดานักคิดต่าง ๆ ซึ่งระยะ ดันให้ความสำคัญกับอำนาจรัฐสูง ดังปรากฏในข้อเขียนของ **ฌ็อง โบบ็อง** ชาวฝรั่งเศสใน

เรื่องอำนาจ **อธิปไตย** ของรัฐ โดยให้ความสำคัญกับอำนาจจากสังคม การเมือง หรือการจัดองค์การทางการเมือง ว่ามีมากที่สุด มีอย่างเต็มที่ และแผ่ทั่วไปหมด คือครอบคลุมทุกส่วนของสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางศาสนา เศรษฐกิจ นันทนาการ ครอบครัว ฯลฯ

9.4 นอกจากนี้ยังมีนักคิดคนอื่น ๆ ที่มีปฏิกริยาตอบโต้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ได้แก่ ฌอมส์ ฮอบส์ (Thomas Hobbes, 1588-1679) ชาวอังกฤษ จอห์น ล็อก (John Locke, 1632-1704) ชาวอังกฤษ และ ฌัก ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau, 1712-78) ชาวฝรั่งเศส

9.4.1 ฌอมส์ ฮอบส์ เขียนหนังสือชื่อ **The Leviathan**² ซึ่งสนับสนุนการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างเต็มที่ ฮอบส์ใช้ทฤษฎี **สัญญาประชาคมหรือสัญญาสังคม (social contract)** โดยอ้างว่าแต่เดิมมาในยุคปฐมบรรพ หลายหมื่นหรือแม้กระทั่งนับเป็นแสนปีมาแล้ว มนุษย์อยู่ในสภาพธรรมชาติ (state of nature) แต่สภาพดังกล่าวมีความไม่สะดวกสบาย มีความไม่แน่นอนสูง ต่อมาจึงได้เกิดมีความคิดว่าจะค้นหาคนที่รับผิดชอบในชีวิตของชุมชน ทั้งนี้ ด้วยการทำสัญญาระหว่างคนหรือใช้กับบุคคลผู้หนึ่งว่าจะมอบอำนาจที่แต่ละคนมีอยู่กับตัว (เรียกว่าสิทธิตามธรรมชาติ, natural rights) ให้กับบุคคลนั้น ซึ่งต่อมาเรียกว่ากษัตริย์ (sovereign) อำนาจที่มอบให้นี้เป็นอำนาจเด็ดขาดและถือว่า “ให้แล้วให้เลย” คือเรียกคืนไม่ได้

9.4.2 นักคิดคนอื่น ๆ ได้แก่ ล็อกและรูสโซมีแนวคิดที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีสัญญาประชาคมเช่นเดียวกัน แต่มีความหมายของสัญญาแตกต่างออกไป กล่าวคือ ถือว่าการมอบอำนาจให้กับกษัตริย์เป็นไปโดยมีเงื่อนไข ทั้งนี้ฝ่ายผู้ปกครองจะต้องไม่ใช้อำนาจเผด็จการซึ่งหากทำผิดสัญญาก็สามารถเรียกอำนาจที่มอบไปอันเกิดจากสิทธิธรรมชาติของทุก ๆ คนคืนได้

9.5 ความพยายามของบุคคลดังกล่าว มุ่งที่จะเผชิญกับปัญหาแห่งการที่ความสมานฉันท์ซึ่งมีในสมัยกลาง โดยเป็นสหจิตทางศาสนาได้หมดสิ้นไปแล้ว แนวใหม่จะต้องเกิดขึ้นเพื่อหาทางให้เกิดการสมานฉันท์ หรือความเห็นพ้องต้องกันว่า การสมานฉันท์แบบฆราวาสวิสัย³ (secular consensus) จะเกิดขึ้นได้อย่างไร

²Thomas Hobbes, *Leviathan*, ed. by C.B. Macpherson, Penguin, 1968.

³S.M. Lipset, "Political Sociology" in Robert K. Merton, et al., eds. *Sociology Today* (New York, Basic Books, 1962), p. 82.

9.6 ในศตวรรษที่ 19 ได้มีนักวิชาการซึ่งจัดได้ว่าเป็น “บิดาแห่งสังคมวิทยาการเมือง” เสนอแนวคิดต่าง ๆ กันว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม ตัวอย่างได้แก่ นักปราชญ์ฝรั่งเศสชื่อ แซงซิม็อง และปรูต็อง รวมทั้งนักคิดเยอรมัน ชื่อ คาร์ล มาร์กซ์ บุคคลทั้งสามนี้มีความเห็นว่าสังคมสำคัญกว่ารัฐ และรัฐจะต้องถูกควบคุมโดยสังคม

นักคิดอื่น ๆ เช่น เฮเกล แห่งเยอรมนีเห็นว่า รัฐจะต้องสำคัญกว่าสังคม

9.7 ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม เป็นประเด็นที่กลายเป็นสาระของสังคมวิทยาการเมือง

10. ความส่งท้าย

ยุคกลางของยุโรปมีสังคมที่อยู่กับที่เป็นเวลาช้านาน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นย่อมมีผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคล และมีผลกระทบทางวิชาการต่อวงการวิทยาการ โดยเฉพาะมีผลต่อการกำเนิดสังคมวิทยาการเมือง

คำถามท้ายบทที่ 3

- 1) การเปลี่ยนแปลงทางการจัดช่วงชั้นในสังคมยุโรปภายหลังยุคกลางเป็นอย่างไร
- 2) การจัดองค์การทางการเมืองในสมัยกลางของยุโรปเป็นอย่างไร
- 3) จงอธิบายความสำคัญของการเกิดขึ้นของชนชั้นกรรมพีเกิดขึ้น
- 4) ระบุแนวคิดของ แซ็งซิม็องและคาร์ล มาร์กซ์ ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม
- 5) เสรีชนในสมัยกลางของยุโรปหมายถึงผู้ใด

“The forces of a capitalist society, if left unchecked, tend to make the rich richer and the poor poorer.”

Jawaharlal Nehru

cf. Cho Dev, ed., **The Piper Book of Quotations**
(Delhi, Piper Books, 1979), p. 31

**“พลังกำลังแห่งสังคมนิยม หากไม่มีการควบคุมย่อมทำให้คนรวยยิ่งรวย
ล้น คนจนยิ่งจนลง”**

Jawaharlal Nehru

รัฐบุรุษและนายกรัฐมนตรีคนแรกของอินเดีย